

MARAKEŠO SUTARTIES ĮTAKA AUTORIŲ TEISIŲ SISTEMAI

Marija Markova

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Privatinės teisės katedros doktorantė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius
Tel. (+370 5) 236 61 70
El. paštas: markova.marija@gmail.com

Straipsnyje analizuojama Marakešo sutartis dėl geresnės aklujų, regėjimo ir skaitymo negalią turinčių asmenų prieigos prie literatūros kūrinių, priimta Pasaulio intelektinės nuosavybės organizacijos 2013 metais. Straipsnyje analizuojamos pagrindinės sutarties nuostatos ir jų įtaka autorių teisių reguliavimo sistemai.

Article discusses Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled, which was adopted by the World Intellectual Property Organization in 2013. Article discusses the main provisions of the treaty and their influence on the regulation of the current copyright system.

Įvadas

2013 m. birželį Marakeše priimta Pasaulinės intelektinės nuosavybės organizacijos (toliau – PINO) sutartis dėl geresnės aklujų, regėjimo ir skaitymo negalią turinčių asmenų prieigos prie literatūros kūrinių (toliau – Marakešo sutartis). Sutartimi siekta dviejų pagrindinių tikslų – pirma, nustatyti minimalias išimtis ir autorių teisių apribojimus, skirtus užtikrinti išleistų kūrinių konvertavimą į specialųjį formatą, skirtą akliems, regėjimo ir skaitymo negalią turintiems asmenims, antra, užtikrinti sąlygas keistis specialiojo formato kūrinių kopijomis tarp sutartį pasirašiusių valstybių.

Sutartimi siekta pagerinti pasaulio neregijų, regėjimo ir skaitymo negalią turinčių asmenų prieigą prie išleistų kūrinių. Nors sutarties tikslas yra aiškus ir visiškai pateisina išimtis iš galiojančios autorių teisių sistemos, tekstas, dėl kurio buvo sutarta Marakeše, kelia klausimų ir nerimą dėl sutarties poveikio spausdintinių ir audio knygų rinkai ir įtakos autorių teisių sistemai, ypač asmeninėms neturtinėms teisėms. Sutarties nuostatos, numatančios išimtis iš teisės versti kūrinius, teisę prie sutarties prisijungusioms valstybėms dalytis kūrinių be aiškių autorių teisių užtikrinimo mechanizmų bei kai kurios kitos nuostatos, aptariamose darbe, kelia klausimą dėl sutarties suderinamumo su iki šiol PINO ir regioniniu lygiu priimtuose instrumentuose įtvirtintomis autorių turtinėmis ir asmeninėmis neturtinėmis teisėmis.

Šio straipsnio objektas yra Marakešo sutarties nuostatos. Straipsnio tikslas – ištirti Marakešo sutarties nuostatas ir jų įtaką dabartinei autorių teisių sistemai. Siekiant šio tikslo darbe keliami keli uždaviniai. Pirma, išanalizuoti iki šiol tarptautiniais susitarimais numatytos autorių teisių išimčių ir apribojimų sistemos bendruosius bruožus. Antra, aptarti derybas dėl Marakešo sutarties ir jų metu kilusių pagrindinius nesutarimus. Trečia, nustatyti Marakešo sutarties derybose dalyvavusių šalių argumentų priežastis. Ketvirta, ištirti kai kurių Marakešo sutarties nuostatų turinį ir jo suderinamumą su iki šiol tarptautiniu lygiu priimtais autorių teisės srities susitarimais.

Straipsnyje pasitelkiamas loginis, sisteminis, analitinis ir istorinis metodas. Istorinis ir analitinis metodai taikomi analizuojant iki šiol galiojančią išimčių iš autorių teisių sistemą ir jos nuostatas. Lo-

ginis ir sisteminis metodai darbe daugiausiai pasitelkiami įvertinti Marakešo susitarimo galimą įtaką autorių teisių sistemai ir sutarčiai taikyti.

Autorių teisių ir išimčių iš jos klausimus Lietuvoje nagrinėjo tokie mokslininkai, kaip antai dr. V. Mizaras, dr. M. Kiškis, dr. J. Usonienė, dr. J. Truskaitė ir kiti. Tačiau, atsižvelgiant į tai, kad Marakešo susitarimas yra naujas tarptautinis instrumentas ir pirmasis, skirtas tik autorių teisių išimtims, jo analizė ir problematika Lietuvoje nebuvo analizuota. Marakešo sutartis iki šiol nebuvo analizuota ir tirta taip pat užsienio autorių. Todėl darbo tema yra nauja ir aktuali teisės mokslui. Dėl Marakešo susitarimo naujumo daugiausiai pasitelkiami normatyviniai šaltiniai, taip pat Marakešo diplomatinės konferencijos medžiaga ir derybų dėl sutarties metu vykusių susitikimų užrašai ir protokolai¹.

1. Tarptautinis autorių ir gretutinių teisių išimčių reglamentavimas

Prieš pradėdant analizuoti Marakešo sutartį, būtina prisiminti dabartinę autorių teisių ir gretutinių teisių reglamentavimą sistemą. Patys svarbiausi tarptautiniai instrumentai, įtvirtinantys minimalius šios srities apsaugos standartus, yra Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos (toliau – Berno konvencija) ir PINO autorių teisių sutartis. Abi tarptautinės sutartys įtvirtina bendrusius susitariančioms šalims privalomus apsaugos standartus ir užtikrina šių apsaugos standartų taikymą visiems šių šalių teisių turėtojams, neatsižvelgiant į jų pilietybę.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad nei PINO, nei vėlesni kitų organizacijų ar sąjungų susitarimai, tokie kaip antai Pasaulio prekybos organizacijos priimtas Susitarimas dėl intelektinės nuosavybės teisių aspektų, susijusių su prekyba, ar Europos Sąjungos teisės aktai, nėra klasifikuojami į susitarimus, įtvirtinančius teisių katalogą, ir susitarimus, numatančius išimtis. Iki šiol tarptautiniu lygiu ar regioniniu lygiu priimti teisės aktai yra skirti arba numatyti autorių teisių ir gretutinių teisių subjektų apsaugos ribas ir turinį (pvz., Berno konvencija) arba užtikrinti teisių įgyvendinimo mechanizmus (pvz., Direktyva 2004/48/EB dėl intelektinės nuosavybės teisių gynimo). Nors tam tikrais atvejais, ypač Europos Sąjungos direktyvos, buvo skirtos konkrečioms autorių teisėms reguliuoti (pvz., Direktyva 96/9 dėl duomenų bazių teisinės apsaugos), nė vienas susitarimas nebuvo skirtas reguliuoti tik autorių teisių išimtis ir skirtas konkrečiai tokių išimčių naudos gavėjų grupei.

Pavyzdžiui, Berno konvencijos 9 straipsnio 2 dalyje numatyta, kad Berno sąjungos šalims suteikiama teisė tam tikrais ypatingais atvejais leisti atgaminti tokius kūrinius su sąlyga, kad šis atgaminimas neprieštarautų įprastiniam kūrinių naudojimui ir nepažeistų teisėtų autoriaus interesų. Kitaip tariant, teisės leisti atgaminti kūrinius išimtis privalo atitikti trijų pakopų testą. Minėta Berno konvencijos nuostata yra viena iš daugelio numatanti konkrečias nacionalinėje teisėje leistinas išimtis. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas Berno konvencijos 9 straipsnio 2 dalyje bei kitas leistinas išimtis perkelia į nacionalinę teisę, numatant išimtis atgaminti kūrinius, juos cituoti ir pan.

Svarbu prisiminti, kad Lietuvoje, kaip ir kitose Europos Sąjungos šalyse, autorių ir gretutinių teisių išimtyms yra išvardytos teisės aktuose kaip baigtinis sąrašas. Todėl, atvirkščiai, nei pavyzdžiui, Jungtinėse Amerikos Valstijose, nacionaliniuose teisės aktuose nėra numatyta galimybė apriboti teisių turėtojų teises tais atvejais, kai toks apribojimas yra pateisinamas sąžiningu naudojimu (angl. *fair use*). Europos Sąjungos šalys Berno konvencijos 9 straipsnio 2 dalyje, straipsnio analizės srityje, įgyvendino priimdamos bendrą išimtį iš teisės atgaminti kūrinių ir viešai jį skelbti tenkinant negalią turinčių asmenų poreikius².

¹ Straipsnio autorė dalyvavo Marakešo sutarčiai priimti skirtoje diplomatinėje konferencijoje, kuri vyko Maroko karalystėje, Marakeše 2013 metų birželio 17–28 dienomis, Lietuvos delegacijos sudėtyje.

² MALKAWI BASHAR, H. A long TRIP home: how the Berne Convention, TRIPS Agreement, and other instruments complement the international copyright system. *European Intellectual Property Review*, 2013, 35(2), p. 238–249.

Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas 2011 m. gruodžio mėn. buvo papildytas 25 straipsniu, kuris įtvirtino iki tol įstatyme nenumatytas kūrinių naudojimo ir pritaikymo negalią turintiems asmenims išimtis. Šio straipsnio 2 dalyje numatyta, kad nekomerciniais tikslais galima atgaminti, išleisti, adaptuoti ir viešai skelbti, įskaitant padarymą viešai prieinamas kompiuterių tinklais (internete), kūrinių garsinę versiją (taip pat elektroninės formos) ir versiją Brailio raštu.

Atsižvelgiant į tai, kad daugelis PINO narių yra prisijungę ir įgyvendinę Berno konvencijos nuostatas ir užtikrina siauresnes ar platesnes išimtis negalią turinčių asmenų naudai, kyla klausimas, ko-kiais pagrindais remiantis ir kokių tikslu buvo priimta Marakešo sutartis.

2. Sutarties sąlygų analizė

Prieinant prie tam tikrų Marakešo sutarties sąlygų analizės, pabrėžtina, kad sutartimi siekta dviejų pagrindinių tikslų – pirma, nustatyti minimalias išimtis ir autorių teisių apribojimus, skirtus užtikrinti išleistų kūrinių konvertavimą į specialųjį formatą, skirtą akliesiems, regėjimo ir skaitymo negalią turintiems asmenims, antra, užtikrinti sąlygas keistis specialiojo formato kūrinių kopijomis tarp sutartį pasirašiusių valstybių. Sutartį šiuo klausimu PINO inicijavo ir rėmė besivystančios šalys, siekdamos užtikrinti lengvesnes sąlygas pritaikyti išsivysčiusiose šalyse išleistas knygas negalią turintiems asmenims ir jas perduoti „knygų badą“ patiriančioms valstybėms. Pirmąją sutarties dalimi siekta nustatyti minimalias privalomas išimtis iš autorių teisių, o antrąją – numatyti valstybių keitimosi specialiojo formato kopijomis taisykles.

Svarbiausios sutarties pirmosios dalies nuostatos įtvirtina teisės atgaminti, platinti ir teisės daryti prieinamas visuomenei išimtis bei įpareigoja susitariančias šalis leisti pritaikyti išleistus kūrinius specialiajam formatui³. Iš esmės sutarties 4 (2) straipsnis savo turiniu atitinka Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo apribojimus naudotis išimtimis dėl kūrinių pritaikymo negalią turintiems asmenims ir numato keletą sąlygų. Pirmą, specialiosios kopijos gali būti rengiamos tik kompetentingų institucijų. Antra, ši veikla turi būti tik nekomercinio pobūdžio. Trečia, išimtimis galima naudotis tik negalią turinčių asmenų interesams tenkinti.

³ 4 (1) straipsnyje numatyta, kad:

„(a) Susitariančios šalys turi numatyti nacionaliniuose autorių teisių įstatymuose teisės atgaminti, platinti bei teisės daryti prieinamas visuomenei išimtis arba apribojimus taip, kaip tai įtvirtinta PINO autorių teisių sutartyje, bei užtikrinti prieigą prie kūrinių regėjimo negalią turintiems asmenims. Nacionaliniuose teisės aktuose numatomos išimties ar apribojimai privalo leisti atlikti pakeitimus, būtinus pritaikyti kūrinių specialiajam formatui.

(b) Susitariančios šalys taip pat gali numatyti viešo atlikimo teisės išimtis ar apribojimus siekiant užtikrinti regėjimo negalią turinčių asmenų prieigą prie kūrinių.“

4 (2) straipsnyje įtvirtinta:

„Susitariančioji šalis gali užtikrinti 4 straipsnio 1 d. dalyje įtvirtintus įpareigojimus numatydama tokias autorių teisių išimtis ar apribojimus:

(a) Kompetentingos institucijos turi teisę be autorių teisių turėtojo sutikimo pritaikyti kūrinių specialiajam formatui, gauti iš kitos kompetentingos institucijos tokio formato kopiją bei tiekti šias kopijas naudoti gavėjams visais būdais, įskaitant nekomercinio pobūdžio ar elektroninėmis komunikavimo formomis / tinklais skolinimą, bei įsipareigoti atlikti tarpinius veiksmus pasiekti šioms tikslams, kai yra visos žemiau nurodytos sąlygos:

(i) kompetentinga institucija, kuri nori imtis šios veiklos, turi teisėtą prieigą prie kūrinių arba to kūrinių kopijos;

(ii) kūrinyje yra paverčiamas specialiuoju formatu, kuris apima visas priemones, būtinias rasti informaciją specialiajame formate, tačiau nėra daromi pokyčiai, kurie nėra būtini paversti kūrinių specialiuoju formatu, skirtu naudoti gavėjams;

(iii) šio specialiojo formato kopijos yra tiekiamos ir bus naudojamos išimtinai naudoti gavėjams ir;

(iv) veikla yra vykdoma nesiekiant komercinės naudos.

(b) Naudos gavėjas arba asmuo, veikiantis jo vardu, įskaitant pagrindinį globėją, gali pritaikyti kūrinių specialiajam formatui naudoti naudoti gavėjui, arba kitu būtu pagelbėti naudoti gavėjui pritaikyti kūrinių specialiajam formatui tais atvejais, kai naudoti gavėjas turi teisėtą prieigą prie kūrinių ar jo kopijos“.

PINO Marakešo sutartis dėl geresnės aklųjų, regėjimo ir skaitymo negalią turinčių asmenų prieigos prie literatūros kūrinių [interaktyvus. Žiūrėta 2014 m. liepos 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/treaties/en/>>.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad, kaip minėta, dauguma PINO narių, priėmusių Marakešo sutartį, yra įsipareigojusios pagal Berno konvenciją, PINO autorių teisių sutartį arba kitu būdu užtikrina, kad autorių teisių išimtis ir apribojimai atitiktų trijų pakopų testą. Todėl pirmoji sutarties dalis tokioms šalims kaip Lietuva iš esmės neturėtų turėti esminio poveikio, nes mūsų nacionalinė sistema jau numato galimybes taikyti išimtis ir apribojimus regėjimo ir skaitymo negalių turintiems asmenims iš esmės panašia apimtimi kaip tai įtvirtinta Marakešo sutarties pirmojoje dalyje. Nepaisant Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 25 straipsnio panašumo su įpareigojimais, įtvirtintais Marakešo sutarties 4 straipsnyje, reikia detalesnės dviejų pirmosios dalies nuostatų – išimties iš teisės versti kūrinių ir trijų pakopų testo taikymo reikalavimas – analizės.

2.1. Teisė versti

PINO autorių teisių ir gretutinių teisių komitete svarstant būsimo susitarimo tekstą ir vėliau derantis dėl galutinių sutarties sąlygų kilo specialiojo formato kopijų vertimo išimties klausimas. Besivystančios šalys ir Lotynų Amerikos regiono šalys siūlė įtvirtinti autorių teisės leisti versti kūrinius išimti tais atvejais, kai kūrinys nėra išleistas konkrečia kalba, kuri yra vartojama regėjimo ar skaitymo negalių turinčių asmenų. Grįsdamos savo reikalavimą, minėtos delegacijos nurodė, kad tais atvejais, kai negaliejį asmenys priklauso etninei mažumai šioje šalyse, yra didelė tikimybė, kad jie neturi galimybės gauti specialiosios kūrinių kopijos reikiama kalba. Tokia situacija susidaro todėl, kad vyriausybės neturi galimybių išversti literatūros kūrinių į visas jų teritorijose vartojamas kalbas⁴.

Įdomu pažymėti, jog Afrikos ir Lotynų Amerikos regiono šalys teigė, kad regėjimo ir skaitymo negalių turintys asmenys paprastai turi prastesnes sąlygas siekti išsilavinimo, todėl, net ir tais atvejais, kai įprastine forma literatūros kūrinys nebuvo išleistas viena ar kita kalba, išversti kūrinių tam, kad jis būtų pritaikytas neįgaliesiems, turėtų būti leidžiama. Taigi šių delegacijų argumentas dėl teisės versti kūrinius nebuvo susijęs su autorių teisių išimtimis. Tai buvo reikalavimas tarptautine autorių teisių srities sutartimi suteikti geresnes švietimo ir socialinės integracijos sąlygas neregiam bei regėjimo ir skaitymo negalių turintiems asmenims. Šiose diskusijose atsiskleidė Marakešo susitarimo sugretinimo su žmogaus teisių sistema ir specifiniais neįgaliųjų asmenų teisių klausimais aktualijos.

Europos Sąjungos delegacija ir valstybės, priklausančios Vidurio Europos ir Baltijos šalių valstybių grupei (CEBS), nesutiko su tokiu reikalavimu⁵. Šių delegacijų teigimu – teisė versti kūrinių yra viena iš autorių teisių, kuri apima tiek turtinių, tiek neturtinių autorių teisių aspektus⁶. CEBS šalys itin jautriai reagavo į pasiūlymą sutartyje nustatyti teisės versti išimtis. Nenorą numatyti tokio pobūdžio apribojimą galima pagrįsti bent dviem pagrindinėmis priežastimis. Visų pirma, šių šalių rinkos yra gana mažos, o kalbos retos, todėl autoriai iš šio regiono už vertimus į kitas kalbas gauna nemažai pajamų. Antra, dėl šio regiono šalių kalbų specifikos ir retumo vertimas be autoriaus žinios į kitas kalbas sukelia didelę riziką, kad kūrinys bus išverstas nevisiškai tiksliai ir neatitiks kūrinių vientisumo ir neliečiamumo užtikrinimo principų.

Galutinis sutarties tekstas numato minimalius reikalavimus nacionalinėje teisėje įtvirtinamoms išimtimis ir apribojimams. Sutarties 4 (1) straipsnyje įtvirtinama, kad susitarančios šalys privalo nustatyti išimtis iš teisės atgaminti, platinti ir padaryti prieinamą visuomenei, o 4 (2) straipsnyje numatytas

⁴ Žr.: sutarties projekto, svarstyto PINO autorių teisių ir gretutinių teisių komitete 2013 m. vasario mėnesį, priedą, [interaktyvūs. Žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/meetings/en/details.jsp?meeting_id=29303>.

⁵ PINO valstybės narės yra suskirstytos į 7 regionines grupes, Vidurio Europos ir Baltijos šalių grupei priklauso Lietuva, Latvija, Estija, Lenkija, Vengrija, Bulgarija, Rumunija, Albanija, Čekija, Slovakija, Slovėnija, Bosnija ir Hercegovina, Kroatija, Moldova, Serbija, Juodkalnija, Makedonija.

⁶ Ten pat, išnaša nr. 4.

pavyzdinis sąrašas veikų, kuriomis susitariančios šalys gali įgyvendinti straipsnio pirmojoje dalyje įtvirtintą reikalavimą. Tačiau šio straipsnio trečioje dalyje numatyta, kad susitariančios šalys turi teisę įgyvendinti 4 (1) straipsnio reikalavimus pasirinkdamos ir kitas išimtis ir apribojimus, kurie yra suderinami su sutarties 10 ir 11 straipsniais⁷. Šią straipsnio dalį papildančiame aiškinamajame susitarime numatyta, kad: „Susitariama, kad ši pastraipa neišplečia ir nesusiaurina išimčių ir apribojimų, susijusių su teise versti, kurie yra leidžiami pagal Berno konvenciją, dėl asmenų, turinčių regėjimo ar skaitymo negalią, taikymo apimties.“

Marakešo sutarties 4 (3) dalies aiškinamasis susitarimas, manytina, sukuria abejonę. Aiškinamojo susitarimo tekstas gali būti suprantamas kaip neleidžiantis keisti išimties iš teisės versti apimties regėjimo ir skaitymo negalią turinčių asmenų atžvilgiu. Tačiau susitarimo tekstas gali būti suprantamas ir kaip reiškiantis, jog Berno sutartimi numatomų išimčių taikymo apimtis turi būti vienodai taikoma teisės versti išimčiai. Suprantant susitarimą pasitelkus pastarąjį argumentą, teisės versti kūrinius išimtis galėtų būti taikoma visais atvejais, kai Marakešo sutarties šalis deklaruoja tokios išimties atitiktį trijų pakopų testui.

Manytina, kad platesnis aiškinamojo susitarimo suvokimas galbūt prieštarauja Berno konvencijos 8 straipsnyje įtvirtintai autorių teisei versti ir leisti versti savo kūrinius. Net ir tuo atveju, jeigu teisės versti išimtį naudojanti šalis deklaruotų išimties atitiktį trijų pakopų testui, toks išimties taikymas turėtų būti laikomas nesuderinamu su išimtinę autorių teise, numatyta Berno konvencijos 8 straipsnyje. Tokią išvadą galima daryti todėl, kad minėta Berno konvencijos nuostata apskritai neįtvirtina išimčių, priešingai nei nuostatos dėl teisės atgaminti kūrinių ar jų viešai skelbti. Autorės nuomone, Berno konvencijos nuostatos dėl teisės versti išimties suteikimo yra numatytos konvencijos 30 straipsnyje bei konvencijos priedo II ir III straipsniuose ir yra skirtos išimtinai užtikrinti besivystančių šalių interesus. Be to, Marakešo sutarties 1 straipsnyje numatyta, kad susitarimas neturi įtakos įsipareigojimams, kuriuos susitariančiosios šalys turi pagal iki šiol sudarytas sutartis. Pavyzdžiui, tokios šalys, kaip antai Lietuva, kurios Berno konvencijos išimtis numato baigtinio sąrašo forma, įgyvendindamos Berno sutarties 8 straipsnį, negali numatyti teisės versti kūrinius išimties. Pagaliau taip pat reikia atkreipti dėmesį į tai, kad teisė versti kūrinių doktrinoje yra laikoma turinčia tiek turtinių, tiek asmeninių neturtinių autorių teisių savybių⁸. Taip yra todėl, kad kūrinių vertimas yra glaudžiai susijęs su kūrinių vientisumu – atskira asmenine neturtine autorių teise. Vadinasi, plačiai suprantant Marakešo sutarties aiškinamąjį susitarimą, autoriai prarastų galimybes kontroliuoti kūrinių vertimo turinį, jo kokybę, taigi ir kūrinių vientisumą, o tai turėtų būti suprantama kaip autorių asmeninės neturtinės teisės – teisės, kurios nereguliuoja Marakešo sutarties, pažeidimas. Apibendrinant aiškinamojo susitarimo dėl teisės versti reikšmę, galima daryti išvadą, kad šis susitarimas turėtų būti suprantamas ir taikomas siaurai tokiu būdu užtikrinant teisės versti savarankiškumą ir suderinamumą su šią sritį iki šiol reglamentavusiais tarptautiniais susitarimais.

2.2. „Berno konvencijos spraga“ ir trijų pakopų testas

Vienas iš pagrindinių PINO autorių teisių ir gretutinių teisių komitete neišspręstų klausimų, dėl kurių turėjo būti susitariama Marakešo diplomatinėje konferencijoje, – galimybės valstybėms, kurios nėra

⁷ 4 str. 3 d.: „Susitariančioji šalis gali įgyvendinti įsipareigojimus, numatytus 4 str. 1 d., numatydamas ir kitas išimtis ar apribojimus, remiantis 10 ir 11 str.“

⁸ MALKAWI BASHAR, H. A long TRIP home: how the Berne Convention, TRIPS Agreement, and other instruments complement the international copyright system. *European Intellectual Property Review*, 2013, 35(2), p. 93–107. Nors teisė autorizuoti vertimą buvo pripažinta anksčiau nei asmeninės neturtinės teisės, kurios į Berno konvenciją buvo įtrauktos Romos diplomatinės konferencijos metu 1928 m., ši teisė savo turiniu yra glaudžiai susijusi su neturtinėmis autorių teisėmis.

Berno konvencijos, PINO autorių teisių konvencijos ar PINO atlikėjų ir fonogramų konvencijų narėmis, prisijungti prie Marakešo sutarties klausimas. Šiame kontekste taip pat iškilo klausimas – koks yra bendros išimčių taisyklės, trijų pakopų testo, įtvirtintos Berno konvencijoje, ir naujojo susitarimo santykis.

Europos Sąjungos delegacija Marakeše siekė užtikrinti, kad prie naujojo susitarimo prisijungusios šalys laikysis Berno konvencijoje įtvirtintų minimalių autorių teisių apsaugos standartų ir šitaip bus užtikrinama, kad nacionalinėje teisėje įtvirtinamos išimtys ir apribojimai akliems ir regėjimo bei skaitymo negalią turintiems asmenims nebus per plačios apimties ir atitiks trijų pakopų testą⁹. Šio tikslo buvo galima pasiekti dviem alternatyviais būdais. Pirma, reikalaujant, kad visos Marakešo susitarimo šalys būtų Berno konvencijos šalimis. Antra, numatant pačiame naujajame susitarime, kad visos jame įtvirtintos išimtys ir apribojimai atitinka trijų pakopų testą, taip, kaip jis yra suformuotas Berno konvencijoje.

Marakešo sutarties tekstas atskleidžia, kad nebuvo pasirinktas nė vienas iš dviejų variantų. Apskritai sutartis įtvirtina bendrą „nenukrypimo“ nuo ankstesnių tarptautinių įsipareigojimų taisyklę (angl. *non derogation clause*), kuri prisijungusioms prie naujosios sutarties šalims užtikrina, jog naujasis tarptautinis susitarimas neturi įtakos iki tol prisiimtiems tarptautiniams įsipareigojimams¹⁰. Tačiau detalesnė sutarties analizė atskleidžia susitarimo dviprasmiškumą.

Pirma, sutarties preambulėje nurodoma, kad, patvirtinant šalių jau turimus įsipareigojimus, kylančius iš ankstesnių sutarčių, svarbu atkreipti dėmesį į trijų pakopų testo svarbą ir *lankstumą* (aut. paryškinimas) išimtims ir apribojimams, įtvirtintiems Berno konvencijos 9 (2) straipsnyje¹¹. Taigi nors trijų pakopų testo taikymas regėjimo ir skaitymo negalią turintiems asmenims skirtoms išimtims ir apribojimams yra aiškiai patvirtinamas, papildomai pažymima, kad šio testo taisyklė turi būti lankstus. Sąvoka „lankstus“ (angl. *flexible*) nėra vartojama Berno konvencijoje, todėl Marakešo sutarties preambulės interpretacija ir aiškinimas bus savarankiškai formuojami doktrinos ir praktikos.

Antra, šalių prisiimamų įsipareigojimų pagal Marakešo sutartį atitiktis Berno konvencijos nuostatomis ir trijų pakopų testui yra užtikrinama sutarties 11 straipsnyje¹² Tačiau svarbu atkreipti dėmesį, kad 11 (1) straipsnyje įtvirtinama pareiga laikytis trijų pakopų testo tik toms šalims, kurios šį testą

⁹ PINO autorių teisių ir gretutinių teisių komiteto ataskaitos [interaktyvus. Žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_ss_ge_2_13/sccr_ss_ge_2_13_3.pdf>; <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_ss_ge_2_13/sccr_ss_ge_2_13_3.pdf>; <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_ss_ge_13/sccr_ss_ge_13_3.pdf>; <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_25/sccr_25_2.pdf> .

¹⁰ „Non derogation“ nuostata sutartyje įtvirtinta 1 straipsnyje, taip pat atspindėta aiškinamuosiuose susitarimuose dėl 5 (1); 5 (4) (b) str. ir sutarties preambulėje.

¹¹ Marakešo sutarties preambulėje numatoma: „Patvirtinant susitariančių šalių įsipareigojimus pagal jau galiojančias tarptautines sutartis autorių teisių srityje bei trijų pakopų testo lankstumo svarbą išimtims ir apribojimams, numatytiems Berno konvencijos dėl literatūros ir meno kūrinių 9 str. 2 d. bei kituose tarptautiniuose instrumentuose.“

¹² 11 straipsnyje numatoma: „Susitariančios šalys, priimdamos priemones, būtinas įgyvendinti šią sutartį, gali naudotis teisėmis ir privalo laikytis įsipareigojimų, kuriuos ta šalis turi pagal Berno konvenciją, TRIPS susitarimą bei PINO autorių teisių sutartį, įskaitant jų aiškinamuosius susitarimus tokiu būdu, jog:

(a) Remiantis Berno konvencijos 9 str. 2 d., susitariančioji šalis gali leisti atgaminti kūrinių specialiais atvejais, jei toks atgaminimas nepažeidžia įprasto kūrinio naudojimo ir nepagrįstai neapriboja autorių teisių turėtojo teisėtą interesų;

(b) Remiantis TRIPS susitarimo 13 str., susitariančioji šalis privalo apriboti išimtis ir apribojimus iš išimtinių teisių specialiais atvejais, kurie nepažeidžia įprasto kūrinio naudojimo ir nepagrįstai neapriboja autorių teisių turėtojo teisėtą interesų;

(c) Remiantis PINO autorių teisių sutarties 10 str. 1 d. susitariančioji šalis gali numatyti išimtis ir apribojimus iš teisių, suteiktų autoriams pagal PINO autorių teisių sutartį tais specialiais atvejais, kurie nepažeidžia įprasto kūrinio naudojimo ir nepagrįstai neapriboja autorių teisių turėtojo teisėtą interesų;

(d) Remiantis PINO autorių teisių sutarties 10 str. 2 d. susitariančioji šalis taikydama Berno konvenciją privalo apriboti bet kurią išimtį ar apribojimą tais specialiais atvejais, kurie nepažeidžia įprasto kūrinio naudojimo ir nepagrįstai neapriboja autorių teisių turėtojo teisėtą interesų.“

nacionaliniu lygmeniu privalo įgyvendinti pagal priimtus tarptautinius įsipareigojimus (Bernio konvencija, TRIPS sutartis, PINO autorių teisių konvencija).

Taigi, nors Marakešo susitarimo tekstas ir patvirtina trijų pakopų testo taikymą išimtimis ir apribojimams regėjimo ir skaitymo negalią turintiems asmenims, šio testo taikymas valstybėms, kurios šio testo neprivalo taikyti pagal ankstesnius tarptautinius įsipareigojimus, nėra užtikrinamas¹³. Nors prie Bernio konvencijos neprisijungusių šalių nėra daug, specialių išimčių ir apribojimų taikymas kiekvienoje šalyje yra svarbus dėl sutarties 4 straipsnyje įtvirtintų tarpvalstybinių specialiojo formato kopijų mainų.

Nepavykus susitarti dėl Bernio ir Marakešo sutarčių santykio ir atsižvelgiant į klausimo svarbą bei siekiant užtikrinti pagarbą autorių teisėms ir specialiųjų kopijų gaminimą ir platinimą tik išimtiniais atvejais ir tik neįgaliesiems, Europos Sąjungos, Jungtinių Amerikos Valstijų, Japonijos ir kitų šalių delegacijos siekė užtikrinti, kad trijų pakopų testo nacionaliniu lygiu neužtikrinančios šalys negalėtų eksportuoti iš kitų šalių gautų specialiųjų kūrinių kopijų ir platinti šių kopijų kitoms sutarties šalims. Būtent tokie įsipareigojimai šalims, nesančiomis Bernio ir PINO sutarčių dalyvėmis, yra įtvirtinti Marakešo sutarties 5 straipsnio 4 dalies a) ir b) punktuose¹⁴.

2.3. Komerčinis prieinamumas – nereikalingas reikalavimas ar būtinybė?

Aptarus dvi diskutuotinas nuostatas, susijusias su išimtimis ir jų reguliavimu, būtina įvertinti Marakešo sutarties nuostatas, užtikrinančias mechanizmą prie sutarties prisijungusioms valstybėms keistis specialiojo formato kopijomis. Iš esmės sutarties 5 straipsnio 1 dalyje numatoma, jog valstybės privalo užtikrinti, kad šalyje išleistos kūrinių specialiojo formato kopijos būtų prieinamos kitos šalies naudos gavėjams ir kompetentingoms institucijoms. Jau buvo aptarta, kad iš pirmo žvilgsnio paprastas mechanizmas turėjo būti pritaikytas tiems atvejams, kai importo valstybė nėra prisijungusi prie ankstesnių tarptautinių susitarimų ir neužtikrina trijų pakopų testo, ir tai buvo padaryta priimant 5 straipsnio 4 dalį. Antrasis tarpvalstybinių mainų klausimas yra susijęs su komercinio prieinamumo sąlygos taikymu.

Komercinio prieinamumo sąlygai reikia, kad specialiąsias akliesiems, regėjimo ir skaitymo negalią turintiems asmenims skirtas kopijas be autorių teisių sutikimo kompetentingos šalių institucijos gali daryti tik tokiu atveju, jeigu teisių turėtojas ar asmenys, veikiantys jo vardu, nėra į tą rinką išleidę tokių kopijų. Jeigu specialiosios kopijos nagrinėjamoje valstybėje jau pateiktos į rinką, negalima naudotis numatyta išimtimi ir be autorių teisių turėtojo leidimo išleisti kitą neįgaliesiems pritaikytą kūrinių kopiją.

Komercinio prieinamumo sąlyga nėra dažna ir aptinkama nedaugelyje valstybių¹⁵. Nors autorių teisių išimtis taikoma retai, ši nuostata buvo itin ilgų diskusijų objektas dėl keleto priežasčių. Pirma, Marakešo sutartis yra pirmą PINO sutartis, kurios priėmimas buvo siejamas su neįgaliųjų ir kitomis

¹³ Sutarties 10 ir 12 str. suteikia teisę prisijungusioms šalims pasirinkti tokį įsipareigojimų įgyvendinimo būdą, kuris atitinka šalies praktiką bei nacionalinę teisės sistemą.

¹⁴ Šios straipsnio dalys numato:

„(a) Kai kompetentinga institucija, remiantis šios sutarties 5 str. 1 d., gauna specialiojo formato kopiją ir gaunanti valstybė neturi įsipareigojimų pagal Bernio konvencijos 9 str., ji privalo užtikrinti, suderinamai su savo nacionaline teisės sistema ir praktika, jog specialiojo formato kopija yra atgaminama, platinama ir daroma prieinama naudos gavėjams tos susitariančios šalies jurisdikcijoje;

(b) Remiantis šios sutarties 5 str. 1 d., specialiojo formato kopijos privalo būti platinamos ir daromos prieinamos tik tos šalies jurisdikcijoje, išskyrus atvejus, kai susitariančioji šalis yra PINO autorių teisių sutarties šalimi arba kitu būdu riboja išimtis ir apribojimus iš platinimo ir padarymo prieinamumo teisės, įgyvendinančius šią sutartį, tais specialiais atvejais, kurie nepažeidžia įprasto kūrinių naudojimo ir nepagrįstai neapriboja autorių teisių turėtojo teisėtų interesų.“

¹⁵ Iš PINO šalių narių tik penkios šalys nacionaliniuose teisės aktuose yra įtvirtinusios komercinio prieinamumo sąlygą – Jungtinė Karalystė, Australija, Singapūras, Kanada ir Argentina. Taip pat ši reikalavimą svarsto įtvirtinti ir Lenkija. Lietuvoje panašus apribojimas yra įtvirtintas Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 22 str. 3 d. kūrinius naudojant mokymo ir mokslinių tyrimų tikslais.

žmogaus teisėmis. Remdamosi šiuo argumentu, besivystančios valstybės reikalavo užtikrinti galimybes be autoriaus sutikimo specialiojo formato kopijas rengti net ir tais atvejais, kai jos jau gali būti prieinamos rinkoje, tačiau yra parduodamos „nepriimtinomis kainomis“¹⁶. Tokio reikalavimo įgyvendinimas būtų reiškęs, jog asmenys, turintys teisę leisti specialiąsias kopijas, šia teise galėtų naudotis ir tada, kai autorių teisių turėtojai jau pateikė konkrečiai rinkai neįgaliesiems pritaikytas kopijas. Iš esmės komercinio prieinamumo sąlygos netaikymas mažintų autorių teisių turėtojų iniciatyvą pritaikyti kūrinis regėjimo ir skaitymo negalią turintiems asmenims ir apsunkintų galimybes kontroliuoti specialiojo formato kopijų kokybę.

Kompromisinis sutarties tekstas, priimtas Marakeše, atspindi skirtingų valstybių reikalavimus ir numato, kad valstybės narės savo nacionalinėje teisėje įtvirtindamos išimtis, leidžiančias rengti ir leisti specialiojo formato kopijas, gali jas apriboti tais kūriniais, kurie rinkoje negali būti prieinami protinomis sąlygomis (angl. *reasonable terms*)¹⁷. Galutiniame sutarties tekste įtvirtinta sąlyga suteikia teisę šalims nuspręsti, ar komercinio prieinamumo sąlyga bus įtvirtinta kaip nacionalinėje teisėje įtvirtintų išimčių apribojimas.

Nors komercinio prieinamumo sąlyga nustatant nacionalines išimtis ir apribojimus yra svarbus veiksnys, užtikrinantis, kad autorių teisių ir gretutinių teisių turėtojai imtųsi savarankiškai pritaikyti kūrinis neįgaliesiems, jos įtvirtinimas Marakešo sutartyje, tikėtina, neturės itin didelio poveikio susiklosčiusiai specialiojo formato kopijų rengimo ir pateikimo į rinką praktikai, nes valstybėms suteikta galimybė taikyti iki šiol galiojančią nacionalinę reglamentavimą.

Tačiau komercinio prieinamumo principas Marakešo susitarime yra susijęs ir su antrąja sutarties dalimi – sąlygomis, kuriomis susitariančios šalys gali keistis specialiojo formato kopijomis. Specialiojo formato kopijų mainai tarp valstybių – sutarties dalis, kuri yra nauja autorių teisių sritis ir kurią visoms prie susitarimo prisijungusioms valstybėms dar reikės perkelti į nacionalines teisės sistemas. Komercinio prieinamumo sąlyga tarpvalstybinių specialiųjų kopijų mainų kontekste suprantama kaip reiškianti, kad importuojanti valstybė gali prašyti eksportuojančios valstybės atsiųsti specialiąją kūrinio kopiją tik tokiu atveju, jeigu specialiojo formato kopija nėra prieinama importuojančioje valstybėje.

Europos Sąjungos valstybės derybose dėl komercinio prieinamumo sąlygos 5 sutarties straipsnyje, numatančiame tarpvalstybinių mainų sąlygas, savo reikalavimą įtvirtinti šį principą grindė keletu argumentų. Pirma, toks apribojimas turėtų skatinti autorių teisių turėtojus leisti specialiojo formato kopijas skirtingoms rinkoms, skirtingomis kalbomis. Antra, komercinio prieinamumo sąlygos įtvirtinimas suteiktų geresnes galimybes užtikrinti specialiojo formato kopijų kokybės reikalavimus – vertimų ir leidimų atitiktį autorių asmeninėms neturtinėms teisėms.

¹⁶ PINO Autorių teisių ir gretutinių teisių komiteto ataskaitos.

Pavyzdžiui, PINO Autorių teisių ir gretutinių teisių komiteto sesija, kuri vyko 2013 m. vasario mėnesį, svarstė tokią dabartinio sutarties 4 (b) straipsnio formulotę:

Alternatyva A: [Valstybė narė/Susitariančioji šalis gali riboti platinimą arba prieigą prie išleistų kūrinių tais kūriniais, kurie specialiuoju formatu, kitu būdu negali būti prieinami per protingą terminą už protingą kainą importo valstybėje].

Alternatyva B: [Valstybė narė/Susitariančioji šalis turi/privalo/gali] uždrausti platinimą ar darymą prieinamais išleis-tus kūriniais tais atvejais, kai eksportuojančios šalies kompetentinga institucija iki platinimo arba padarymo prieinamu, žinojo arba privalėjo žinoti, kad specialiojo formato kopija buvo prieinama per naudos gavėjams įprastus platinimo kanalus, [protingomis sąlygomis] kainomis, kurios atitinka naudos gavėjų interesus ir pajamas importo šalyje, [bei kūrinio pagaminimo ir platinimo kaštus]].

¹⁷ Sutarties 4 (4) straipsnyje numatoma: „Susitariančioji šalis gali riboti išimtis ir apribojimus, numatomus pagal šį straipsnį tais kūriniais, kurie specialiuoju formatu negali būti komerciškai prieinami protingomis sąlygomis naudos gavėjams toje rinkoje. Bet kuri susitariančioji šalis, pasinaudojusi šime straipsnyje nurodyta galimybe, privalo pateikti notifikuojantį raštą PINO Generaliniam direktoriui sutarties ratifikavimo, priėmimo ar prisijungimo prie sutarties metu, arba bet kuriuo vėlesniu metu.“

Šio straipsnio aiškinamasis susitarimas įtvirtina: „Susitariama, kad komercinio prieinamumo reikalavimas neturi įtakos sprendžiant, ar išimtis arba apribojimas pagal šį straipsnį atitinka trijų pakopų testą.“

Besivystančios šalys derybose dėl sutarties nepritarė komercinio prieinamumo sąlygos įtvirtinimui Marakešo sutarties 5 straipsnyje. Pagrindinis argumentas, kuriuo remiantis buvo ginčijamas tokios sąlygos įtvirtinimas, – perteklinis reikalavimas neįgaliesiems ir juos aptarnaujančioms organizacijoms. Anot besivystančių šalių atstovų, įtvirtinus minėtą reikalavimą importuojančios šalies organizacijoms, atsakingoms už specialiųjų kopijų leidybą ir / ar platinimą neįgaliesiems, tektų papildomas įpareigojimas tikrinti, ar autorių teisių turėtojas jau yra išleidęs importuojančios valstybės rinkoje specialiojo formato kūrinių kopiją ir¹⁸ ar ši kopija gali būti prieinama pasitelkiant įprastus darbo veiklos metodus¹⁹.

Nors nagrinėjamos sąlygos įtvirtinimas / neįtvirtinimas 5 sutarties straipsnyje iš pirmo žvilgsnio gali ir nepasirodyti itin svarbus susitarimo elementas, šios sąlygos reikšmė turi būti įvertinta kartu su sutarties 5 (4) (b) punktu, kuris įtvirtina galimybes susitariančioms šalims riboti importuotų specialiojo formato kopijų perdavimą trečiosioms šalims²⁰. Remiantis šia sutarties nuostata, importuojanti valstybė gali riboti importuotų kopijų perdavimą trečiajai šaliai tik tais atvejais, kai trečioji šalis neužtikrina trijų pakopų testo apsaugos, kaip buvo aptarta anksčiau šiame straipsnyje. Toks specialiųjų kopijų importo mechanizmas reiškia, kad vienoje susitariančioje šalyje išleista specialiojo formato kopija – kuri, remiantis sutarties 4 straipsniu, gali būti išleista be autorių teisių turėtojo sutikimo – perduota į kitą valstybę iš pastarosios gali būti siunčiama į visas sutarties šalis ir netgi gražinama į pirmąją kilmės šalį (lygiagretus importas). Vadinas, sutartimi nėra numatyta galimybės užkirsti kelio specialiojo formato kopijų eksportui net ir tais atvejais, kai kopijos yra prieinamos importo valstybėje, bei drausti lygiagretų importą iš valstybės, į kurią specialiosios kopijos buvo eksportuotos. Toks tarpvalstybinių mainų mechanizmas potencialiai gali turėti neigiamų padarinių, nes teisių turėtojams užkertamas kelias kontroliuoti, kuriose šalyse jų kūriniai yra prieinami specialiuoju formatu. Potencialiai teisių turėtojai gali prarasti interesą savo iniciatyva leisti specialiojo formato kopijas, nes jas išleidus konkrečioje rinkoje gali paaiškėti, kad kopijos buvo importuotos iš kitos šalies ir yra nereikalingos. Teisių turėtojų didesnis suinteresuotumas savo lėšomis išleisti specialiojo formato kopijas buvo vienas iš Marakešo sutarties tikslų ir komercinio prieinamumo sąlygos neįtvirtinimas potencialiai gali trukdyti jį pasiekti.

Išvados

Apibendrinus Marakešo susitarime įtvirtintas nuostatas, kurios sukėlė daugiausiai diskusijų rengiant sutartį, galima daryti keletą išvadų.

¹⁸ ES delegacija derybose dėl sutarties bandė pateikti įvairių pasiūlymų, kurie leistų gana lengvai importuojančios šalies institucijoms patikrinti, ar autorių teisių turėtojas toje rinkoje jau yra išleidęs specialiojo formato kūrinių kopiją ir ar tokia kopija dar yra prieinama naudoti gavėjams. Pavyzdžiui, Autorių teisių ir gretutinių teisių komiteto 2013 m. vasario mėnesį vykusiam susitikime buvo siūloma tokia 5-ojo straipsnio formuluočių:

Alternatyva A: [Valstybė narė/Susitariančioji šalis gali apriboti platinimą ar darymą prieinamu tais kūrinių, kurie specialiuoju formatu negali būti prieinami importo valstybėje kitais būdais per protingą terminą už protingą kainą].

¹⁹ ES delegacija reikalavimą dėl komercinio prieinamumo sąlygos įtvirtinimo tiek 4-jame, tiek 5-jame sutarties straipsniuose yra išreiškusi ne kartą PINO susitikimų metu, reikalavimai buvo patvirtinti ir derybų Marakeše metu bei išreikšti ES pasisakymuose.

²⁰ Sutarties 5 (4) (b) punkte numatoma, kad susitariančios valstybės gali riboti importuotų specialiųjų kopijų platinimą į kitas šalis tik šiame punkte nurodytais atvejais. Ši sutarties punktą papildantys aiškinamieji susitarimai numato, kad sutarties nuostatos neįpareigoja nustatyti nacionalinėje teisėje papildomų apribojimų, susijusių su trijų pakopų testu ar PINO Autorių teisių sutartimi:

Bendras pareiškimas dėl 5 (4) (b) str.: „suprantama, kad niekas šioje sutartyje nereikalauja, kad susitariančioji šalis priimtų ar įgyvendintų trijų pakopų testą plačiau, nei reikalaujama šia sutartimi ar kita tarptautine sutartimi“.

Bendras pareiškimas dėl 5 (4) (b) str.: „suprantama, kad niekas šioje sutartyje nesukuria jokių įsipareigojimų susitariančiai šaliai ratifikuoti ar prisijungti prie Pasaulio prekybos organizacijos ar atitikti kuriuos nors iš šios organizacijos reikalavimų ir niekas šioje sutartyje neturi įtakos teisėms, apribojimams ir išimtims, numatytiems Pasaulio prekybos organizacijos.“

Pirma, sutarties tekstas sukuria nemažai abejonių dėl nuostatų taikymo ir siektinų tikslų. Akivaizdu, kad kiekvienos nuostatos aiškinimas ir taikymas, neturint teleologinės ir istorinės konferencijos medžiagos, priklausys nuo akademinio ir praktinio požiūrio į sutartį. Lanksčiai interpretuojant trijų papopų testą ir teisės versti kūrinius išimti, gali kilti papildoma rizika asmeninėms neturtinėms autorių teisėms.

Antra, sutarties sąlygos potencialiai neužtikrina valstybėms narėms galimybių skatinti autorių teisių turėtojus savarankiškai leisti specialiąsias kūrinių kopijas skirtingose rinkose.

Marakešo sutarties įtaka ir svarba galės būti įvertinta tik pradėjus veikti sutartimi įtvirtintai mainų sistamai. Kol kas galima daryti išvadą, kad PINO derybose dėl autorių teisės pirmą kartą buvo susitarta dėl instrumento, skirto tik išimtims ir apribojimams. Be to, Marakešo sutartis yra pirmasis susitarimas šioje srityje, aiškiai susiejantis autorių teises su žmogaus teisių sistema. Derybos PINO Autorių teisių ir gretutinių teisių komitete po Marakešo tešis išimčių bibliotekoms ir archyvams bei kitas negalias turintiems asmenims srityse. Ar tokia tendencija yra skatintina autorių teisių srityje ir ar šie klausimai turi būti suderinami tarptautiniu lygiu kuriant papildomus susitarimus, yra atskiros diskusijos reikalaujantis klausimas.

LITERATŪRA

Norminė medžiaga

1. PINO Marakešo sutartis dėl geresnės aklyjų, regėjimo ir skaitymo negalią turinčių asmenų prieigos prie literatūros kūrinių [interaktyvus. Žiūrėta 2014 m. liepos 13 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.wipo.int/treaties/en/>>.
2. Berno konvencija dėl literatūros ir meno kūrinių apsaugos. *Valstybės žinios*, 1995, nr. 40-988.
3. Pasaulinės intelektualinės nuosavybės organizacijos autorių teisių sutartis. *Valstybės žinios*. 2001, nr. 32-1060.
4. Tarptautinė konvencija dėl atlikėjų, fonogramų gamintojų ir transliuojančiųjų organizacijų apsaugos. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 11-249.
5. Lietuvos Respublikos autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 50-159.
6. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 2, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 33, 39, 58, 75 straipsnių ir įstatymo priedo pakeitimo ir papildymo ir įstatymo papildymo 20(1) straipsniu ir 1, 2 priedais įstatymas. *Valstybės žinios*, 2012, nr. 6-177.
7. PINO autorių teisių ir gretutinių teisių komiteto ataskaitos [interaktyvūs. Žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 25 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_ss_ge_2_13/sccr_ss_ge_2_13_3.pdf>; <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_ss_ge_2_13/sccr_ss_ge_2_13_3.pdf>; <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_ss_ge_13/sccr_ss_ge_13_3.pdf>; <http://www.wipo.int/edocs/mdocs/copyright/en/sccr_25/sccr_25_2.pdf>.

Mokslinė literatūra

8. KHAOSAENG, K. Wands, sandals and the wind: creativity as a copyright exception. *European Intellectual Property Review*, 2014, 36(4), p. 238–249.
9. MALKAWI BASHAR, H. A long TRIP home: how the Berne Convention, TRIPS Agreement, and other instruments complement the international copyright system. *European Intellectual Property Review*, 2013, 35(2), p. 93–107.
10. MIZARAS, V. *Autorių teisė*. I tomas. Vilnius: Justitia, 2009.
11. STONKIENĖ, M. *Intelektinės nuosavybės teisė. Autorių teisė*. Vilnius, 2011 [interaktyvus. Žiūrėta 2014 m. rugpjūčio 24 d.]. Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Stonkiene_autori_u_teise.pdf>.
12. TRUSKAITĖ, J. Intelektinės nuosavybės teisė – kryžkelėje? 2008 metų ATRIP pasaulinio intelektualinės nuosavybės teisės kongreso atgarsiai. *Teisė*, 2009, t. 70.

INFLUENCE OF THE MARRAKESH AGREEMENT ON THE SYSTEM OF COPYRIGHT LAW

Marija Markova

S u m m a r y

Article discusses Marrakesh Treaty to Facilitate Access to Published Works for Persons Who Are Blind, Visually Impaired or Otherwise Print Disabled, which was adopted by the World Intellectual Property Organization in 2013. Article analyses regulation of copyright exceptions at the international level and different national legal traditions dealing with this issue. The publication also focuses on several provisions of the Marrakesh agreement which future implementation at a national level potentially raises questions of their compatibility with the Bern Convention, other international agreements and Lithuanian law on Copyrights and Related rights. Article discusses provisions related to the exception from the right to translate, requirement for the “three step test” and commercial availability. Article concludes that the provisions related to the exception from right of translation must be interpreted in a narrow manner in order to maintain the separation of economic and moral rights of copyright holders. It also concludes that omission of the requirement for the commercial availability potentially fails to encourage copyright owners to adapt printed works for the needs of disabled people.

Iteikta 2014 m. rugsėjo 22 d.

Priimta publikuoti 2015 m. sausio 28 d.